

аудиторному, так і при самостійному опрацюванні матеріалу.

Методична вивіреність вправ до кожного з розділів сприятиме не лише засвоєнню теоретичного матеріалу, а й вдосконаленню мовної компетенції майбутніх богемістів. Ці вправи, поряд із опрацюванням в аудиторній роботі, можуть плідно використовуватися для виконання творчих самостійних завдань – підготовки рефератів, доповідей тощо. З цією метою можуть бути ефективно використані й подані після кожного розділу фрагменти художніх творів відомих чеських письменників, основна функція яких полягає у відображенні актуальних тенденцій чеського письменства конкретних історичних епох.

Інтерес викликає глибокий, ґрунтовний огляд історії чеського кінематографа та театрального мистецтва.

Як відомо, перше видання посібника пройшло успішну апробацію в університетах Львова, Києва, Ужгорода, про що свідчать схвальні відгуки, рецензії у пресі і, безумовно, постійне використання посібника у вузівських курсах «Історія культури Чехії», «Чеське країнознавство» та «Історія чеської літератури».

Отже, висловимо подяку науковцям провідних славістичних центрів – Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Карлового університету в Празі – за їх плідну співпрацю і важливі здобутки на сучасній славістичній ниві.

проф.Булаховська Ю.Л.

СЕРБСЬКИЙ ПОСТМОДЕРНІЗМ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ЛІТЕРАТУРИ **(рецензія на монографію Алли Татаренко «Поетика форми в прозі постмодернізму (досвід сербської літератури)»)**

У центрі дослідження львівського літературознавця Алли Татаренко – твори письменників сербської постмодерністської прози, написані в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття, які авторка розглядає під теоретичним кутом зору. Постмодернізм, завдяки численним текстам західних та східних теоретиків, критиків та дослідників літератури та мистецтва, розглядається у багатьох теоретичних та інтерпретаційних розвідках. У монографії А.Татаренко на підвалинах ясно й чітко систематизованих знань про постмодернізм розгорнуто узагальнююче й інноваційне представлення поетикальних особливостей прозових форм оповідних та романних текстів сербських письменників.

Свої попередні розвідки про сербську літературу авторка дослідження публікувала переважно в українських та сербських наукових часописах, а також у двох книгах зібраних праць, виданих сербською мовою «Місце

зустрічі: нариси про сербську прозу» (2008)*, «У зачарованому трикутнику: Црњанський – Кіш – Пекич : есе та студії» (2008)** . У новому, виконаному у вигляді монографії дослідженні поетики й змін поетикальних прийомів у літературі сербського постмодернізму зацікавлення авторки поетикою форми додатково наголошені. У книжці Алли Татаренко розглядаються теоретичні принципи, поетикальні й автопоетичні позиції прозаїків, починаючи від предтеч постмодернізму, через генерацію, яка опублікувала перші постмодерністські твори, письменників, які репрезентують високий і зрілий гатунок постмодерністської сербської літератури, до письменників, у творах яких постмодернізм поступається місцем новим літературним тенденціям. Дослідження Алли Татаренко в разі потреби виходить за межі кола цих творів, щоб згодом аргументовано повернутися до них, по-новому їх висвітлюючи. Це переконливо й виправдано як у випадку вирішення проблеми відносин модернізму/авангарду та постмодернізму, так і у випадку виявлення зв'язків із постмодернізмом більш віддалених літературних та історичних епох, наприклад, бароко в тлумаченнях прози Мілорада Павича. Займаючись поетикально багатим, але водночас в часовому плані обмеженим періодом, Алла Татаренко вказує на історико-літературні зв'язки і робить очевидними для читача монографії тонкі нитки, що пов'язують постмодерністські твори із творами попередників, зміни у поетикальних і формальних рисах творів письменників-постмодерністів.

Вступні розділи присвячені визначенню основних понять (постмодернізм, постмодерн та ін.), які в працях багатьох авторів не мають однозначного й стабілізованого значення. Алла Татаренко як прекрасний знавець теоретичної літератури про постмодернізм використовує праці І.Гассана, Ліюгара, Р.Барта, Л.Хатчен, літературознавців зі слов'янського Сходу М.Епштейна, В.Куриціна, М.Ліповецького, А.Мережинської, І.Скоропанової, Н.Бедзір, а також праці сербських та хорватських дослідників П.Палавестри, А.Єркова, Й.Делича, П.Піяновича, С.Дам'янова, І.Негрішораца, М.Пантича, Д.Бошковича, В.Вісковича. Огляд думок про постмодернізм авторка подає в критичному, інколи діалогічному тоні, докладно висвітлюючи способи використання окремих понять, особливо у текстах сербських критиків, письменників та дослідників літератури (напр., «критична література» [П.Палавестра], постМОДЕРНІЗМ та ПОСТМОДЕРНИЗМ [І.Негрішорац], формізм [Д.Станоевич] та ін.). Це дозволяє читачеві у наступних частинах книжки легко стежити за аналізом поетики окремих авторів та їхніх творів.

Запропонована дослідницею періодизація літератури сербського

* Татаренко А. Место сусрета: огледи о српској прози / Алла Татаренко. – Београд: Српски ПЕН центар = Serbian PEN Centre, 2008. – 179 с.

** Tatarenko A. U začaranom trouglu: Crnjanski-Kiš-Pekić: eseji i studije / Алла Татаренко. – Zaječar: Matična biblioteka «Svetozar Marković», 2008. – 145 s.

постмодернізму із поділом на «протопостмодернізм», «високий постмодернізм», «post-постмодернізм» переконливо аргументована особистими спостереженнями і думками і всупереч твердженням деяких критиків та істориків літератури «посуває» початок постмодернізму до шістдесятих років, тобто до виходу у 1962 році раннього прозового твору Данила Кіша «Мансарда». Того ж року з'явилася й «Друга книга Переселень» Мілоша Црнянського. Датою перемоги постмодерністської поезики авторка умовно вважає 1984 рік, коли Данило Кіш одержав літературну премію імені Іво Андрича за «Енциклопедію мертвих». Протягом дев'яноятих років відбувається зниження інтересу письменників до постмодернізму, а часом, коли цей процес став очевидним, дослідниця вважає початок 1995 року, коли Владимир Арсенієвич одержав за свій твір «У трюмі» премію часопису «НИН» за найкращий роман року.

Алла Татаренко присвятила блискучі сторінки прозі Данила Кіша, літературним поглядам автора, особливо його ранньому творові «Мансарда». Інспіративним є її бачення «Енциклопедії мертвих» у зіставленні з письменниковим задумом, що продовжує і поглиблює ідеї Мір'яни Міочинович як упорядниці літературної спадщини Данила Кіша.

Вивчаючи прозу Б.Пекича, А.Татаренко підкреслює схильність автора до формування трилогій і вказує на формотворчі зв'язки, які встановлюються між їхніми окремими частинами. У прозовому циклі «Новий Єрусалим» авторка бачить об'єднуюче начало в оніричних зв'язках між оповіданнями. Жанрова специфіка цього твору розглядається також крізь призму підзаголовка, який вказує, на думку авторки, на «жанрову модифікацію»: «Готична хроніка – жанровий оксюморон, оскільки готичні романи чи повісті *a priori* не передбачали історичного підходу до зображуваних подій. Умовність змальовуваних жахів була одним з пунктів угоди між письменником та його читачами. Жахливі історії про привидів, фатальні кохання, містичні пригоди часто містили елементи гротеску, гіперболізації, що суперечить основним принципам історичного свідоцтва. Звертаючись до історій про митців та їхні стосунки з потойбіччям, вводячи до них елементи готичної розповіді, Б.Пекич продовжує справу Д.Кіша, який у 'Гробниці для Бориса Давидовича', не піддаючи сумніву злочини тоталітарної свідомості, засумнівався у можливості їх літературного відтворення засобами традиційної поезики»*.

«Молода проза» (узвичаєна у сербському літературознавстві назва наступної літературної генерації) розглядається у книжці в контексті творчості попередників, представників сербської та світової літератури, зокрема Х.Л.Борхеса та У.Еко. Авторка в цьому підтримує критиків, які зауважили важливість редакторської діяльності Д.Албахарі та його

* Татаренко А. Поетика форми в прозі постмодернізму: досвід сербської літератури / Алла Татаренко. – Львів: «ПАІС», 2010. – С.135–136.

пропаганди коротких форм і певний вплив творів Чургуза Казимира, Кіша і Пекича на письменників «молодої прози». Як більш віддалені попередники авангарду. Алла Татаренко поглиблює декларовану вже тезу про зв'язок між Црнянським та постмодерністами і підсилює її новими аргументами. Вона вказує на авторські особливості прозових творів Немані Митровича, які містять елементи творів поетичних, розглядає авангардно-абсурдистські тексти Светислава Басари, постмодерністські біографії Мілети Продановича, жанрові ігри Сави Дам'янова тощо. Як спільні риси виділяються схильність до фантастики, іронічно-пародійний дискурс, включення візуальних елементів (особливо коміксу), метатекстуальність та інтертекстуальність тощо. Поетикальні прийоми письменників «молодої прози» висвітлюються також через звернення до критичних текстів А.Єркова, М.Пантича, Д.Станоевича та автопоетичні тексти письменників, дуже добре обізнаних з теорією літератури та критикою.

Вагомими є результати дослідження авторкою монографії питання ставлення до жанру, який у творчості постмодерністських прозаїків підпорядкований формі («в епіцентрі постмодерністського текстотворення перебувають проблеми *форми*, а не *жанру*»). Дослідниця аналізує жанрофобію та жанрофагію письменників «молодої прози», їхні експерименти з класичними та паралітературними гібридами, жанровими гібридами, *ad hoc* жанрами, інтержанровими моделями. Жанрова палітра детально і переконливо розглядається крізь призму експліцитних назв, які найчастіше містяться у підзаголовках.

Винятково детальним і переконливим є також тлумачення ставлення сербських постмодерністів до історії. Їхні позиції пов'язуються з думкою Л.Хатчен про літературну фальсифікацію історії, про помилки, які письменники вносять у свої тексти про минуле. «Історія в романі – умовна, тому хронологічний порядок розвитку подій інколи дає 'збій'. Семантизм 'помилко' (зокрема анахронізмів) характерний для Кіша, Пекича, Павича, Петковича і є однією з особливостей постмодерністської репрезентації історичного матеріалу і наших знань про історію. [...] Зрештою, історія, сприйнята як текст, 'писаний слід'*, передбачає можливість 'граматичних помилок', 'описок' (*lapsus calami*)**».

Багато сторінок своєї монографії Алла Татаренко присвячує неповторній прозі Мілорада Павича. До багатой літератури про «Хозарський словник» вона додає нові висновки про характер взаємин книги та знищеного словника, тлумачачи відносини між титульними сторінками. Густо насичена асоціаціями і пошуками способів писання та читання, проза М.Павича одержує в особі А.Татаренко прекрасного дослідника й

* Там само, С.180.

** Там само, С. 207.

інтерпретатора. Особливої уваги заслугове відкриття нею моделі реконструкції зниклого рукопису Хозарського лексикону, тлумачення місця археологічної реконструкції у будівництві цього славного і революційного твору, а також виокремлення ще не зауважених інтертекстуальних зв'язків. Інші прозові твори Павича теж одержують виправдано важливе місце та блискуче тлумачення у книжці «Поетика форми в прозі постмодернізму (досвід сербської літератури)».

Розгляд А.Татаренко творів епохи постпостмодернізму засвідчує нове бачення цього явища і вказує на змінені поетикальні взірці як у письменників-постмодерністів, які починають вводити у свої тексти нові прийоми, так і у творах письменників, які з'явилися на літературній сцені вже після завершення епохи домінації високого постмодернізму.

Цю вагому студію про сербський постмодернізм характеризує вільне володіння літературною теорією, західною і слов'янською, фахове використання текстів літературних критиків, автопоетичних текстів письменників та іманентної поетики самих творів у поєднанні з винятковим даром глибинного читання тексту, як у рамках окремих творів і творчості певного автора, так і у численних інтертекстуальних зв'язках. Алла Татаренко як блискучий читач помічає в текстах приховані зв'язки, віддалені асоціації, типологічні паралелі, інновації у становленні літературної форми. Період постмодернізму одержав у монографії львівського літературознавця виняткове історико-літературне висвітлення, сфокусоване передовсім на форми текстів і новаторство в оформленні творів сербського постмодернізму. Наукові висновки авторки будуть цінними і для тих, хто вивчає літературу постмодернізму, і для дослідників сербської літератури, і для широких кіл читачів, які цікавляться сучасною літературою і культурою.

д-р філол.н. Айдачич Д.

„Na cestě za češtinou”:

Рецензія на навчальний посібник (автори: О.Palamarcuk, О.Antonenko, J.Hasil)

Навчальний посібник „Na cestě za češtinou” написаний на основі розробленого і апробованого авторами курсу лекцій з нормативної дисципліни „Сучасна чеська мова” для студентів-богемістів філологічних факультетів університетів. Потреба у створенні такого навчального посібника назріла вже давно. . Відомо, що спеціальність „Слов’янські мови” недостатньо забезпечена сучасними підручниками та навчальними посібниками. В умовах швидкої зміни політичних та суспільних відносин, наступу нових інформаційних технологій відбуваються інтенсивні процеси зміни лексичного складу мови, у тому числі чеської. Відсутність сучасного підручника, лексичний матеріал і тематика якого відображають актуальний